

EGY HOSSZÚ ÉLET TITKA Franz König bíboros (1905–2004)

A keresztény ember a hit embere. A közelmúltban (2004. március 13-án hajnalban) elhunyt bíboros egyetemes módon volt élete során keresztény. Épp ezért e rövid megemlékezésben a legfontosabbat szeretném előrebocsátani: mélységes istenhittől élő, mindenki felé nyitott ember volt. A hívő ember útját nemcsak sok öröm, de számos nehézség, feladatok vállalása és végzése is fémjelzi. Igen, mert a hit mindig kérdéseket tesz fel, válaszokat, döntéseket követel. Velejárója, az őszinte nyitottság s az erre való készség nem könnyű feladat. Vigyázó szemmel, érzékeny hallással kell Isten útjaira, hívó és küldő szavára ügyelni. Az elhunyt bíboros hosszú élete során Isten szavára és az életben oly fontos emberi tapasztalatokra, a kérdésekre válaszokat kereső és adó ember volt. Mindenki, aki távolabbról vagy közvetlenebbül megismerhette őt, írásai, közszereplése vagy személyes kapcsolatai révén, az Isten és az emberek felé mindig nyitott, figyelő és szót váltani képes, valódi dialógus partnert fedezhetett fel benne. Tudom, a dialógus szó napjainkban devalválódott. De nem válik értékvesztetté akkor, ha a párbeszédet folytatók mindegyike megszívleli König tanácsát: aki ennek a feladatnak végzésére vállalkozik, ha nem lesz elégséges kitartása és türelme, könnyen elkedvetlenedik. Eredményeket hozó párbeszédet csak az tud vállalni és végezni, aki mélységesen hisz az igazság és élet forrásában, Istenben. Az egyén, de a kisebb-nagyobb közösség számára is ez az egyetlen biztosíték arra, hogy a párbeszédre vállalkozók ne beszéljenek el egymás feje fölött, hogy valódi szellemi találkozás és gazdagodás kísérje törekvésüket. És még valami. König szívesen idézte és követte is Blaise Pascal tanácsát: „...Aki a központról elfeledkezik, aki letért a biztonságos közép felé vezető útról, az egyhamar embertelenné válik. Az emberi lélek nagysága éppen abban rejlik, hogy felismeri a központ fontosságát, és meg tud maradni abban.”

A hit alapigazságait, egyháza tanítását König mindig szeme előtt tartotta, mégsem vált soha merev, „egycarú” emberré. Sokszínű egyéniségét nem lehet semmiféle kategóriába belemérletetni. Nyitott, nagylelkű és szívű ember volt, de — ha kellett — tudott szigorú is lenni. Mindig a megegyezés, a kiengesztelődés lehetőségét kereste, a konfliktusokat a lehetőségek

szerint kerülte. Egyik sokat emlegetett televíziós interjújában mondta: Nyitott szívvel fordulok mindenki felé. Nem vagyok sem a Néppártnak, sem a Szociáldemokrata Pártnak, sem a munkavállalóknak vagy munkaadóknak, sem a gyári munkásoknak vagy a földművelőknek, sem a városi lakóknak vagy épp a vidéken élőknek püspöke. Mindenkinek püspöke akarok lenni. König gondolkodásmódját, megnyilatkozásait vagy épp tetteit — s ezt különösen nagyra értékelhetjük — soha sem valamelyik párt, annak vonalvezetése vagy bármilyen emberi csoport határozta meg. Szót tudott váltani és gyakran szót is értett a két világháború között s azt követően az egyházellenes fölfogású szociáldemokratákkal, vezetőjükkel Bruno Kreiskyvel — de a tiltakozókkal együtt ment demonstrálni az utcára, amikor a „vörösök” lazítani akarták az abortuszt tiltó törvényt. (Ausztriában a Néppártot sokan „feketéknek”, a szociáldemokratákat pedig „vörösöknek” nevezik.) Minden nyitottsága, embert megbecsülő magatartása mellett König bíborosról soha senki sem állíthatta, hogy nem a hitében gyökerező igazságnak volt elkötelezettje.

A múlt század katolikus főpapjai, teológusai és világi tudósai közül König bíboros volt az egyik első, aki felismerte, hogy a megosztott kereszténység egyre inkább elveszíti hitelét és tekintélyét. Ez a felismerés vezette abban, hogy meggyőződéses támogatójává váljék a keresztény egyházak ökumenikus törekvéseinek. De ebben a munkájában is mindig „a mélyre evezett”. Soha nem elégedett meg a külsőséges „testvéri ölekezéssel”. Igényelte, előmozdította és gyakran vezette is a keresztények egymásközti párbeszédét, a Krisztusban való egység gondolatának tettekre váltott gyakorlatát. De ennél tovább tudott menni. Vizsgálta, majd szorgalmazta az egyistenhívő zsidóság és mohamedánok, továbbá a nem keresztény vallások közti párbeszédet. Amikor VI. Pál pápa a II. Vatikáni zsinat végén létrehozta a Nemhívők Titkárságát, König, a Titkárság pápa által kinevezett vezetője már nemcsak a keresztények, a más vallást vallók követői felé tudott nyitott szívvel fordulni, hanem a világ valamennyi Istentől távol álló, né tán vele szembeforduló embere felé is.

König bíborosnak erős hitből fakadó nyitottsága előtt a „vasfüggöny” kapui sem maradhattak zárva. Számos kommunista elnyomás alatt álló országot látogatott meg és — mert az igazságnak elkötelezett ember volt, aki a központ,

azaz az ember (II. János Pál pápa is szívesen használta ezt a kifejezést) felé fordult — ismételten akart és tudott találkozni, tárgyalni a pártfunkcionáriusokkal, állami vezetőkkel is. Köztudott, hogy 1956 után ő volt az első és egyetlen főpapa, aki Mindszenty bíborost önként vállalt száműzetésének helyén, a budapesti amerikai nagykövetségen meglátogatta.

Hosszan szólhatnék König bíborosnak a II. Vatikáni zsinaton vállalt jelentős szerepéről. Csak utalok rá, hogy a világsajtó szemében, de a zsinati atyák és szakteológusok megítélése szerint is — bár ő ezt a szót sohasem használta — az úgynevezett „progresszív” irányzat egyik képviselője volt. Talán egyik legjelentősebb zsinati megnyilatkozása akkor hangzott el, amikor a Szentírás tévedésmentességéről tárgyaltak. Felhívta a zsinati atyák figyelmét — s gondolatai bele is kerültek az isteni kinyilatkoztatásról szóló dokumentumba —, hogy sokkal fontosabb, ha a Szentírást vizsgálva az üdvösségünkre kinyilatkoztatott igazságot tartjuk szem előtt, mintsem a Szentírásban fellelhető, olykor tévesen feljegyzett számadatokat, neveket, pusztán egy adott korhoz kötődő külső formákat. E rövid utalás is felvillanthatja előttünk: König számára nem az úgynevezett „progresszívek” vagy „konzervatívok”, és nem a belső egyházpolitikai frontok voltak jelentősek, hanem az igazság kibontása és a lelkipásztori szempontok.

Illő és helyénvaló lenne, hogy hosszabban szóljak König bíborosról a tudós teológusról, vallástörténészről, lelkipásztorról, egyházi vezetőről, az egyházon belül és kifelé is vállalt diplomáciai munkájáról — és még sok minden másról. Úgy gondolom azonban, hogy kiemelten kell megemlékezmem az ő mélységes ember-szeretetében fogant emberségről. Csak egy-két beszédes példa. Érseki szolgálata idejének első évében pappá szentelt valakit, aki később, 52 éves korában leukémiában meghalt. A szegény beteg úgy érezte, hogy egyháza magára hagyta. Végrendeletében azt kívánta, hogy pap ne kísérje földi útjára. Temessék el csendesen, házvezetőnője mellé, akivel hosszú éveken át együtt élt. A bíboros szomorúan értesült minderről, de tiszteletben akarta tartani a végrendelező akaratát. Temetésén — a sokaság között elvegyülve — mégis részt vett. Egyszerű civilben, fekete kabátban és nadrágban, papi gallérját sállal eltakarva vonult szerényen a gyászolók között. Tapintata az elhunyt volt évfolyamtagjait mélyen meghatotta. Hozzájuk csatlakozva csendesen együtt imádkozott velük. Hasonló emberséget és együttérzést tanúsított a bíboros Marcel Pravynak, az országosan, sőt Ausztria határai túl is ismert opera kommentátornak temetésén.

Az elhunyt élettársa kérte, hogy néhány emberi szót mondjon a sírnál. König számára nem jelentett problémát, hogy az őt annyira jellemző *vox humanán* emlékezzék zsidó testvéréről, s az ismert békeköszöntéssel: „Schalom” búcsúzzon tőle.

Amikor a bécsi egyházmegye egyik papja főpásztorának megvallotta, hogy tartós kapcsolataiból három gyermek származik, König ezekkel a szavakkal válaszolt: Hogy mit tesz ezután, azt saját lelkiismeretében kell eldöntenie. Én ön mellett fogok állni, bármiképp is dönt. Igaz, további életét mindkét lehetséges esetben feszültségek fogják kísérni. Az adott helyzetet önnek kell megoldania. Mikor hosszas töprengés után a papi szolgálat folytatásával kívánta további életét alakítani, a bíboros lelkére kötötte: gyermekeiről ezután is köteles gondoskodni, s végezze lelkiismeretesen munkáját. Az illető kitarított döntése mellett, s évek után is hálásan emlegette: a bíboros tudatossá tette bennem, hogy a szabadságot és a felelősséget együtt kell vállalni. Mindehhez még ennyit lehet hozzáfűzni: König jól ismerte a törvényt, s azt is, hogy szabadon és felelősen lehet mellette vagy ellene dönteni. De mélyen meg volt győződve arról is, hogy számos nehéz helyzetben az atyai jóságot és szigort együttesen kell gyakorolni. És tudta azt is, hogy súlyos döntéseknél mindenkit Isten irgalmára kell bízni, senki emberfiának nincs joga másra követ dobni, vagy mást elítélni.

Hosszan tudnám még sorolni a bíboros emberségéről és ugyanakkor törvénytiszteletéről tanúskodó eseteket. Még csak egy igen nehéz, sajnos, számos esetben tapasztalható lehetőség-re utalok. A lelkipásztorkodásnak nehéz problémája az elváltak és polgárilag újrահázasodottak gondozása. König egyik interjújában erről így nyilatkozott: A keresztény házasság felbonthatatlan. De jól tudom, hogy a széttrött házasságok gyökerénél sokszor nehéz emberi problémák vannak, olyanok is, melyeknél aligha lehet súlyos vétekről beszélni. Igen sok emberi tragédiával találkozhatunk, melyeknél esetről-esetre kell dönteni, kell a lelkiismeret szavát figyelembe venni és kell segítséget nyújtani. Pusztán a törvény ismerete nem elégséges. A végső döntést sohasem az emberi szó, belátás, esetleg értetlenség, hanem mindig az isteni irgalom hozza meg. Ki tudná megmondani, hogy hány és hány esetben nem az „objektív törvény”, hanem a lelkiismeret szava lehet döntő.

König bíborosnak számos könyvét, írását olvastam, előadását hallottam. Mégis, engedtesék meg, hogy néhány szóval utaljak vele való személyes tapasztalataimra. Természetesen csak egy-kettőre a sok közül. Elhunyt rendtársam és

barátom, a bécsi „skótok” apátja, Bonifaz Sellinger említette egyszer neki, hogy alkalmilag fogadjon. Az „alkalom” a múlt század hatvanas éveinek végén érkezett el, s azóta húsz éven át lehettem többször is vendége. Mindig négy-szemközt fogadott, s a köteles tiszteletadás mellett soha sem kellett, hogy feszélyezzen magas egyházi rangja. Kérdéseit csodálatos intelligenciával és tapintattal tette fel, számos ügyben nagyon őszintén mondta el véleményét. A megértő tapintat egyben követelő volt, csakis őszinte és meggyőződésből fakadó válaszokat adhattam, pedig olykor — abban az időben — a kérdések néha „rázósak” is voltak. Az évek során ismételtelen megtisztelt azzal, hogy ebédvendége lehettem. Két alkalmat leszámítva mindig ketten ültünk az asztalnál. Utolsó négy szemközti találkozásunkra már nem az érseki palotában, hanem a bécsi Irgalmas Nővérek által vezetett idősök otthonában kialakított szerény, ötödik emeleti lakásában került sor. A „rutin” azonban maradt: közös beszélgetés, majd ebéd. Rendkívül megtisztelő, egyben megható is volt számomra, hogy az akkor már nyolcvan felett járó bíboros személyesen kísért le a lépcsőn, s hamiskás mosollyal

adott át a sarkon várakozó taxi sofőrjének: Jól vigyázzon, kedves vendégemet szállítja.

König bíboros szerény, együtt érző, szelíden barátságos, de egyben a szükséges távolságot is tartó ember volt. Majdnem 99 évet élt, ebből 73 évet papi, majd 51 évet püspöki, illetőleg érsek-bíborosi szolgálatban. Amikor 80 éves korában úgy döntött, hogy a „hivatalos” munkától végleg visszavonul, így búcsúzott el a papságtól és a hívektől: Köszönetet mondok az egyházhhoz közelállóknak, de a távolállóknak is. Nemcsak arra igyekeztem, hogy jelen legyek számotokra, szövegek is sokat kaptam és tanultam. Majd Szent Ágostont idézve folytatta: Megrémít, hogy mi vagyok számotokra, de megvigasztal, hogy együtt vagyok veletek. Számotokra püspök voltam, veletek keresztény. Az előbbi a hivatalt jelöli, az utóbbi az isteni kegyelmet. Az előbbi veszedelmeket rejt magában, az utóbbi az üdvösséget közvetíti. Úgy gondolom, e néhány mondatban rejlik mélységesen megélt, istenhitében gyökerező, Isten felé vezető életének titka.

SZENNAY ANDRÁS

Franz König bíboros:

*Krisztus egyháza legyen
meghívó egyház, a nyitott kapu egyháza,
meleget adó, anyai egyház, a nemzedékek egyháza,
a holtak, az élők és a meg nem születettek egyháza,
azoknak az egyháza, akik előttünk jártak, akik velünk élnek, és akik utánunk jönnek,
a megértés és együttérzés, az együttgondolkodás,
az együttörvendezés, az együttszenvetés egyháza.
Olyan egyház, amely együtt nevet és együtt sír az emberekkel,
olyan egyház, amelynek semmi sem idegen, s amely maga sem idegen,
olyan egyház, amely, mint az édesanya, tud várni a gyermekeire,
olyan egyház, amely keresi a gyermekeit és utánuk megy,
olyan egyház, amely ott keresi föl a gyermekeit, ahol vannak:
a munkában, a szórakozásban, a gyárkapuban, a futballpályán s házuk négy fala közt.
Az ünnepek egyháza és a köznapi apróságok egyháza,
olyan egyház, amely nem tárgyalt és nem alkudozik,
amely nem szab feltételeket, nem kíván előzetes teljesítményeket,
olyan egyház, amely nem politizál,
olyan egyház, amely nem kér erkölcsi bizonyítványt, de nem is állít ki ilyet.
A kicsinyek, a szegények és megterheltek, a nyomorultak és meggörnyedtek egyháza,
azoknak az egyháza, akik ártományra futottak és zátonyra futnak életükben, hivatásukban, házasságukban,
a méltóak egyháza, de a méltatlanoké is, a szentek egyháza, de a bűnösöké is,
nem a jámbor szólamok egyháza, hanem a csendes segítő tette, a nép egyháza.*

Bánhegyi B. Miksa fordítása